

УДК 745.522.1/749

Христина **Приймак**

аспірантка Львівської національної
академії мистецтв

Комплекс народного одягу Сокальщини другої половини ХІХ — початку ХХ ст. у порубіжній зоні в контексті соціально-економічних і суспільно політичних чинників

Анотація. Висвітлено художні особливості народного одягового комплексу Сокальщини другої половини ХІХ — початку ХХ ст. З'ясовано, у чому полягають художні особливості традиційного вбрання цього локального осередку, чим вони зумовлені; описано типи характерних одягових форм, висвітлено принципи їх формотворення, орнаменту, колористики, а також зроблено спробу дати оцінку мірі впливу на формування одягового ансамблю сокальчан складної політичної та економічної ситуації, а також культури сусідніх народів (зокрема поляків), що компактно проживали з українським населенням на його території. З'ясовано причини відмінностей у звичаях носіння вбрання в міському та сільському середовищах.

Ключові слова: декоративне мистецтво, одяг Сокальщини, крій, декор, орнамент, традиції.

Постановка проблеми. Сьогодні важливе значення для мистецтвознавчої науки України має вивчення народного декоративного мистецтва порубіжних осередків і регіонів, що впродовж років несправедливо були обділені увагою. Зокрема, таким етнографічним регіоном, який сусідить з територією Польщі, є Сокальщина.

Для прикордонних територій притаманні характерні особливості розвитку народного мистецтва загалом і його видів зокрема. Одяговий комплекс цього локального осередку як вид декоративно-ужиткового мистецтва — тема малодосліджена та є актуальною насамперед тому, що вивчення особливостей його розвитку та локальних художніх проблем Сокальщини дозволило б з'ясу-

вати закономірності розвитку й згасання етномистецьких традицій, причинно-наслідкові зв'язки й взаємовпливи, що виникали впродовж історії на територіях етнокультурного порубіжжя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Народне мистецтво Сокальщини є малодослідженим, а наявні публікації мають цілком спорадичний характер. З усіх видів декоративно-ужиткового мистецтва народне вбрання є чи не найбільш вивченим. Професор М.Р. Селівачов у праці «Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія)» [1] виділяє загальні риси, характерні і для мистецтва України загалом, і для Сокальських земель зокрема. Я.Ф. Головацький, один з перших серед українських учених, у дослідженні «О народной одежде и убранстве русинов или русских в Галичине и Северо-восточной Венгрии» [2] акцентує увагу на багатому матеріалі, закладеному в народній одежі, для вивчення не лише давнього побуту, але й для з'ясування характеру етнокультурних, політичних, релігійних і економічних зв'язків. У історико-етнографічному дослідженні «Холмщина і Підляшшя» [3] за редакцією В. Борисенко подано детальний опис спорідненого із Сокальським Томашівсько-Грубешівського одягового комплексу, сформованого на землях, що межують із Сокальщиною та сьогодні належать до території Польської держави. Надзвичайно цінною для нашого дослідження була праця С. Чехович «Народне мистецтво Сокальщини» [4], у якій описано традиційний стрій с. Угринів. Також цінну інформацію про народний одяг Сокальщини містить дослідження історика та етнографа В. Площанського, де автор у доволі суб'єктивній формі подає характеристику культури й побуту с. Добрячин [5, с. 7-8].

Мета статті — розглянути особливості розвитку та художні характеристики комплексу народного одягу Сокальщини другої половини XIX — початку XX ст., що виник і сформувався у складних умовах етнокультурного порубіжжя. Виявити визначальні чинники, що впливали на сокальський традиційний одяговий ансамбль протягом еволюційного процесу, та причини змін, що відбулися в традиційному вбранні сокальчан.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одяг завжди різносторонньо відображав усі особливості буття соціуму. Звертаючись до народного одягового ансамблю, маємо можливість глибше зрозуміти історію народу в процесі його етнічного самовизначення.

Для декоративно-ужиткового мистецтва українців характерна єдність національної форми і змісту. Водночас у зв'язку з політичними, економічними, соціальними та культурними факторами, які існували впродовж століть, і внаслідок взаємозв'язків із сусідніми народами було набуто локальних особливостей в окремих районах. Як уже згадувалось, для порубіжних територій, таких як Сокальщина, характерна особлива динаміка розвитку в усіх видах народного мистецтва загалом і в процесі формування одягового комплексу зокрема. Своєрідність рис традиційного вбрання місцевого населення простежується доволі виразно.

Сокальщина цікава тим, що народний одяг цього району має багато спільних рис із одягом Поділля, Полісся, Холмщини (Польща). Провести чітку межу між цими етнографічними районами складно, оскільки еволюційні процеси розвитку культури того чи іншого народу завжди передбачають взаємозбагачення через вплив сусідніх культурних традицій.

Характеризуючи одяговий комплекс Сокальщини аналізованого періоду, слід виділити головні характерні тенденції. До вказаного часу процес асиміляції серед шляхти українського походження та заможніших родин сокальчан уже досяг свого завершального етапу. Закономірно, що це відобразилося на манері одягатися в середовищі міста та найближчих околиць. М. Селівачов зауважує, що в той час, як еталон національного костюму в сусідніх Росії чи Польщі, не кажучи вже про західну частину Європи, ґрунтувався на взірцях з побуту вищих верств чи принаймні орієнтував на міщанський побут, в Україні завжди існувала орієнтація на козацько-селянський, оскільки вищі верстви й городяни від XVII ст. у Речі Посполитій і від XVIII ст. — у Російській імперії невблаганно колонізувалися та русифікувалися [1, с. 165].

Я.Ф. Головацький уперше серед українських учених звернув увагу на те, що народний костюм містить багатий матеріал для вивчення не тільки стародавнього побуту, але й для виявлення етнокультурних, політичних, релігійних економічних зв'язків. Дослідження такого виду матеріальної культури як одяг допомагає зрозуміти суть міжетнічних і міжособистісних відносин того часу. Через загострення національного питання зростає роль народного вбрання як способу самоідентифікації. Як і в інших видах народного декоративно-ужиткового мистецтва сокальчан, у мистецтві народного костюму спостерігається чітке розшарування на міський

костюм та костюм селянський. Саме в традиційному вбранні селянства найбільшою мірою була збережена його етнічна складова.

Упродовж віків одяг виконував низку функцій. Для нашого дослідження особливий інтерес представляють етнічна та соціальна функції вбрання. Етнічна функція вказує на спорідненість людської спільноти за етнічними ознаками. Так, костюм, поряд з мовою, звичаями, релігією тощо, стає знаком відмінності корінного населення сокальських земель від іноземних переселенців, способом заявити про національну ідентичність. Незважаючи на спільність багатьох елементів з українським національним костюмом, народний одяг Сокальщини зберігав яскраву своєрідність, у одних випадках утримуючи архаїчні ознаки, в інших — риси, що виникли в процесі етнокультурного впливу сусідніх народів.

В одязі, як і в інших групах історичних джерел, відображений соціальний розвиток суспільства. Народне вбрання виконує важливу соціальну функцію, виступаючи ознакою належності людини до певного соціального прошарку, професійної групи тощо. Звідси й соціально-економічна диференціація одягу, його кількісних і якісних показників. У феодальному суспільстві багатьох країн Європи регламентацію одягу навіть передбачало законодавство: наприклад, недворянам забороняли носити шовковий або оксамитовий одяг, вбрання червоного кольору та ін.

Я.Ф. Головацький стверджує, що костюм вищих верств населення відрізнявся від костюму простого люду ще за Галицького князівства, а в Речі Посполитій навіть законом було окреслено, який одяг і якого кольору слід носити конкретному прошарку суспільства. Так, ясновельможні пани могли носити жупани та кунтуші пурпурового кольору (кармазини), а дрібна шляхта — сірого кольору (шарачки); городянам же було накладено заборону на кунтуші, а дозволені були жупани відповідного кольору.

На городян і вищі верстви населення великий вплив мали і представники польської нації, і інші сусідні народи. Українська верхівка піддавалася примхам моди, водночас видозмінюючи її для своїх потреб і естетичних вимог. Простий народ був вільний від цього впливу, проте й він не вберіг себе від запозичень у чужинців [2, с. 3].

Характерна особливість міського костюму порівняно з костюмом селянства полягала уже у виборі матеріалів для його виготовлення. Зазвичай міські мешканці використовували сукно фабричне (куповане), більш коштовні хутра, вони носили жупани,

капоти й делії, що не були популярними серед селянства.

Починаючи з натільного одягу, панський костюм відрізнявся від селянського. На тіло шляхтичі одягали тонку перкалеву кошулю (сорочку), яку шили зі складками, а також коміром шириною 7,5 см. Крій рукавів був уставковий, з подвійними плечима (прирамками) з дудами або лиштвами на закінченні, що застібали на перламутрові гудзики чи зашнуровували на білу тасьму.

Поясний одяг (штани, сподні, чи портки) з полотняної тканини кріпили на один мідний гудзик, підперізуючись ремінцем, крайкою, чи кушаком. Старші чоловіки підперізувалися чересом (шкіряний пояс у формі риби, шириною від 5-ти до 13 см, закінчувався на одому кінці ремінцем, на іншому — металевою пряжкою). Був він подвійним, у нього можна було сховати дрібні гроші та предмети. У зимовий період городяни одягали сукняні доволі широкі штани (шаравари) з кишнями з боків, інколи з червоною сукняною обшивкою, а під них одягали полотняні гачі (підштанники).

Жіночим поясным одягом була спідниця в «збори». Носили також дими, димки — ткані смугасті спідниці. Спідниця спереду покривалася запаскою або кольоровим фартушком. Запаска завжди була трохи коротшою за спідницю та мала інше забарвлення. У свята міщанки одягали спідниці з дорожчої купованої матерії (шовк, атлас).

Серед міських мешканців були популярні сукняні чи полотняні жилети, їх застібали під саму шийку на рогові або металеві гудзики. Міщанки ж поверх сорочки, особливо в свята, носили корсети з шовку або китайки, які на грудях стягували шнурком або застібали на гудзики. Такий корсет мав клапани (язики) довжиною від 15-ти до 17,5 см, які розходилися від стану. Корсет з клапанами підшивали перкалевою підкладкою. Такі корсети шили з тієї самої тканини, що й спідниці, та часто оздоблювали срібними гудзиками в один або два ряди. Спереду такі корсети мали глибокий виріз, щоби було краще видно сорочку та намисто.

Виходячи з дому, міщанки одягали кавтан (кафтан) або катанку, з відкладним коміром з клапанами і вилогами. Такі катанки були підшиті нанкою та мали комір та відлоги яскравого червоного або малинового кольору.

Верхній одяг — капоту та жупан створювали зазвичай з фабричного сукна блакитного чи зеленого кольорів. Жупан кроїли з вузькою талією та складами ззаду, завдовжки він був до колін,

проте іноді досягав щиколоток, зі стійкою або відкидним коміром. Капота була довшою та більш просторого крою.

Узимку городяни одягали футро або футерко — лисячий чи овечий кожушок з вузькою талією, або делію — довгий ведмежий або вовчий кожух без талії з довгими рукавами.

Міщанки зимою носили бекеші — шуби вільного крою, покриті зеленим або блакитним сукном, обшиті сірою тасьмою з відкидним коміром із сивого кримського каракулю та гудзиками з петлями. Шуби та бекеші шили «до стану». Замість кишень вони мали прорізи, у які в негоду просувалися кінці спідниці.

Головні убори були представлені шапками різного крою, оздобленими хутром куниці, лисиці, видри. Серед городян була поширена сива шапка із сірих кримських смушків, висока, із сукняним верхом — пласким або з фалдами.

Мешканці міста носили чоботи з подвійною підшовою, на обцасах (підборах). У будні дні міщанки носили чобітки або черевики, а в святкові — сап'янові чоботи або черевики червоного кольору, з гострими носами та на високих підборах.

Слід виокремити традиційний одяговий комплекс, що сформувався в сільському середовищі. Тут панували свої особливості у формотворенні, декоруванні, колористиці одягу.

Особливим центральним елементом костюму, навколо якого будувався весь одяговий ансамбль, була вишита сорочка. Серед проаналізованих зразків є сорочки, виткані з конопляної пряжі та із лляного полотна. Перші зазвичай були призначені для щоденного вжитку, «буденні», а другі — святкові.

Найбільш впізнавані сокальські вишиванки — це жіночі сорочки з поликами, уставками. За допомогою вишивки найбільш акцентований був рукав, що завершувався вузьким манжетом «дудою», рідше — був зібраний у рюші. Комір був зазвичай виложистий, як у матроській формі. Пазуху кроїли досить глибоку, як правило без вишивки. Сорочку зав'язували червоною гарасівкою, а згодом почали застігати на гудзики. Слід звернути увагу на те, що такий крій майже повністю повторював крій панської «кошулі», поширеної серед польського населення та української шляхти. Відрізняло їх лише те, що панські сорочки, як уже зазначалось, зазвичай шили з перкалю та майже без вишитих елементів. З поясного одягу серед жінок найбільш набули поширення спідниці-мальованки з вибійчаної тканини. «Мальованками» на-

зивали як саму тканину, декоровану вибійкою, так і готовий виріб. При пошитті спідниці три пілки укладали у вузькі складки, а четверту спереду залишали гладкою. Найдавніші спідниці-хвартухи, декоровані барвистими вертикальними смугами, набули поширення на теренах не лише Сокальщини, а й на землях Холмщини (Томашів, Грубешів). Для холоднішої пори шили спідниці бурки з теплішої темно-коричневої тканини з конопляною основою та вовняним пітканням (від початку ХХ ст. — червоного, оранжевого, сірого кольорів) [3, с. 144]. Поверх спідниці жінки носили широкий фартушок (запаску). Старші жінки носили запаски темних кольорів, а молодші найчастіше червоні. Низ фартушка декорували мереживом, тасьмами.

Чоловіки в літню пору носили штани з грубого конопляного полотна, також іноді для пошиття використовували вибійчану тканину в крапки й пасочки. Кроїли дві «ногавиці» й зшивали їх угорі, додавши вставку. Штани застібали збоку на гудзик. Також «ногавицями» називали натільні штани.

Узимку носили «холошні» — штани, пошиті із «сірачини» (вовняне піткання на грубій конопляній основі) або з сукна, витканого з білої, сірої або чорної вовни.

Від другої половини ХІХ ст. спочатку серед городянок, а пізніше — у селі, у дівочому одяговому ансамблі з'явилася «камізелька» (корсет), пошита з темно-синьої або чорної тканини, приталена, викінчена по низу доволі великими «клаптями» та підшита полотном. Про це свідчать записи В. Площанського, зокрема дослідник пише: «дівчата щойно починають носити темні кашмірові корсети, вишивані і виткані по низу» [5, с. 8]. Камізельку вишивали вздовж полів і довкола клаптів, застібали її на гапlickи.

Найпоширенішим верхнім одягом був кабат, пошитий з полотна чи сукна. Полотно використовували ляне, подвійно ткане — чиновате, або перехресно подвійно ткане — «кожушок». Перід і спину кроїли приталеними; підрізали ззаду по лінії талії та вставляли з боків по 2-3 вуси. Від стану до пройм рукавів були два «дуговаті» шви; комір-стійка, мав вилоги; прикрашали кабат темно-синім шнурком, обводячи ним комір, вилоги, рукави, класпани імітованих кишень, стан ззаду. З такого самого шнурка робили гудзики й петельки. Згодом замість шнурка почали обводити темно-синім або чорним оксамитом. Довжина була до стегон, пізніше — почала сягати колін.

Кабат жіночий окремими деталями крою і характером прикрас нагадує волинський «кусан». Він був коротким, до талії, з «вусами» (вставними клинами), зі шитим рукавом, вузьким коміром-стійкою і відворотами біля нього. Перід прикрашали шнурками й вишивкою з кольорових ниток (три чотирикутники з обох боків).

Чоловічий кабат був менш приталений, скромніше прикрашений; сягав до середини стегон або й до колін; застібався на мosity гудзики; часом був обшитий чорною тасьмою та мав комір, вкритий жовтою юхтовою шкірою. Подібно до кабата була скроєна чумарка (чемерка), тільки шили її з купованого темно-сірого сукна, а оскільки воно було легке, давали підшивку з полотна; сягала вона до колін. Слід зазначити, що чумарка є різновидом старовинного польського одягу й очевидно була запозичена сокальчанами.

Чоловіча капота, виготовлена з полотна, була довгою, з коміром-стійкою і відворотами, перід цільнокрійний, а ззаду — до восьми фалд. Запиналася на сплетені зі шnurка петлі й гудзики. Комір, відвороти й манжети рукавів були багато прикрашені чорним і синім сукном; перід орнаментований шнурком у вигляді прямокутників, вишитих декоративним швом. Шви на спині капоти прикрашені вишивкою й смужками сукна, а біля пояса — вишита галузочка з квіткою; розрізи кишень-імітацій оздоблювали шнурком.

Кацабайка — коротке верхнє вбрання із сірого домашнього сукна; була приталена, сягала нижче пояса. Поли кацабайки не заходили одна на одну, застібалися на декоративно скручені зі шnurка гудзики й петлі. Вилоги коміра, клапани імітованих кишень, манжети, шви на спині та поділ прикрашали чорним оксамитом і нашивками з чорного вовняного шnurка. Окрім того, узорними нашивками з чорного вовняного шnurка обробляли передні поли, шви на рукавах і всі деталі, обшиті оксамитом. Найбагатше була орнаментована спинка кацабайки. Слово «кацабайка» — теж польського походження, позначає короткий верхній жіночий одяг.

Волошка або серм'яга — теж були чи не найбільш ошатними різновидами верхнього одягу. Волошку виготовляли із сірого доморобного сукна, а серм'ягу — для чоловіків з чорного, а для жінок — з білого сукна, декоровану вишивкою, обшиту темно-синім або червоним шнурком. Їхній крій був приталений, спина відрізна, а низ розширений восьмома «вусами» (клинами). Волошка мала кишень, серм'яга не мала; сягали до колін, застібалися

металевими гудзиками. В. Площанський називає серм'ягу (серменгу) «одним з найдавніших та найповажніших видів одягу» та зазначає, що чоловіки її підв'язують попругою (шкіряним ремнем), жінки — крайкою (вишитим широким поясом) [5, с. 8].

Одним з видів стародавнього одягу на території Сокальщини була сукмана, яку шили й по інших повітах Львівщини. Про це пише і Я.Ф. Головацький [2, с. 54]. Сукмани шили з чорного чи білого сукна, приталені, з багатьма фалдами та яскравим червоним коміром-стійкою на чорному тлі, або обшитим тонкими чорними оксамитовими обвідками, якщо тло було біле. Прикрашали шнурками й кольоровою жичкою на грудях, вилогах і кишенях.

Дуже поширеним був сіряк з вовняним утком. У основі були грубі конопляні нитки «портина», а в пітканні — нефарбована вовна, що загалом давало брунатно-сірий відтінок матеріалу.

Слід відзначити особливий потяг народних майстрів Сокальщини до ахроматичної кольорової гами. Поєднання чорного та білого кольорів спостерігаємо на жіночих кабатах та зимових кожухах. Пошиті з білої шкіри кожухи декорували крупними елементами темного забарвлення та нашивками з жички темних кольорів. Виробництво кожухів як домашній промисел було поширене переважно в містечках, а також у с. Войславичі, Жабче та ін.

Дуже гармонійно та з тонким смаком поєднувалася вишивка з аплікацією при оздобленні верхнього плечового одягу — і літнього, і зимового. Сукману, волошку, кабат, кацабайку, свиту тощо прикрашали вишивкою, різнокольоровою аплікацією, усе це було гармонійно закомпоновано з почуттям міри.

Неодмінною частиною жіночого й чоловічого одягового комплексу були пояси.

Жіноча крайка завширшки була близько 3 см, а подекуди сягала 5-6 см. Ткали її на малому верстаті у двох кольорах. Молоді жінки носили червоні крайки з чорними або синіми смугами, старші — сині або зелені з чорною смугою. Добір кольорів був напрочуд вдалий і гармонійно поєднаний з колоритом інших елементів вбрання. Крайки на кінцях завершувалися сплетеними тороками, китицями. Зав'язували крайку ззаду або спереду, кінці спускали вниз. Особливого розвитку виробництво крайок набуло в с. Пархач, Прусинів, Боб'ятин, Глухів та ін. Звідси пояси розходилися далеко по всій території Сокальщини [4, с. 77].

Чоловіки зазвичай носили шкіряний пояс, званий попругою,

завширшки в долоню, що застібався на дві-три пряжки. Також поверх верхнього одягу (опанчі, сукмани, кожуха) чоловіки оперізувалися тканими поясами. Пояси були однобарвні, сині або червоні, вовняні, шириною до 20 см. Їх обмотували три-чотири рази довкола талії. В окремих місцевостях, як, наприклад, Кристинопіль (тепер Червоноград), пояси фарбували в синій колір, а майстрів, які займалися цим виробництвом, називали «синярами».

Улітку чоловіки носили солом'яні капелюхи. Плели їх надзвичайно майстерно в різних техніках: «в зубці», «вузькою стрічкою», «широкою стрічкою», «в луску». Висота голівки й ширина крис різні. Парубки обв'язували капелюх червоною ґарасівкою і прикрашали шпильками чи павичевими перами. Одружені часом обвивали капелюхи жовтою, зеленою або синьою стрічкою.

Узимку носили шапки зі смушку, куповані на ярмарку. У окремих селах їх шили із сукна й називали маґерками.

Дівчата зазвичай ходили з непокритою головою. Зачіска була надзвичайно простою. У будні волосся розділяли на проділ і зачісували назад, ззаду заплітали косу, в яку вплітали ґарусову або шовкову стрічку — бинду. У свята біля коси від коралів по спині пускали кілька (2-3) барвисті стрічки. Також заплітали дві коси, викладали їх навколо голови та прикрашали живими чи штучними квітами. На голову зав'язували червону стрічку або барвисту бавовняну хустинку, складену дуже вузько, кінці якої зав'язували спереду. Заміжні жінки покривали підстрижене волосся виплетеною зі шнурів сіткою — чепцем (білим, зеленим, червоним), зверху пов'язуючи хустку, складену трикутником. У середину хустки закладали тверду картонну вставку й тоді склали хустку ще раз вдвоє. Голову пов'язували спереду назад, як косинку, кінці виводили наперід і зав'язували спереду, утворюючи вузол — «чубок». Кінці ховали по боках. Жінки носили різнокольорові вовняні та ситцеві хустки, а інколи й з шовку. Взимку пору носили хустки з вовни — червоні, темно-сині та різнокольорові. Це залежало від віку жінки, від життєвих обставин тощо. На початку XX ст. у моду ввійшли так звані турецькі хустки — з характерним турецьким орнаментом.

У окремих селах хустки пов'язували на кимбалку, що тримала волосся, яке не заплітали в коси, а навивали на цей обруч. Поверх одягали очіпок, а на нього — хустку. Кимбалки носили тільки заміжні жінки.

З прикрас жінки носили намисто — коралі. Залежно від того, наскільки була заможною дівчина, настільки й прикраса її була коштовна. Традиційно намисто компонували з 4-12-ти разків коралів. Коралі зав'язували ззаду довгою кольоровою стрічкою. Крім цього, носили ще й силянки, гердани — неширокою смужкою набираний на кінську волосину дрібний різнокольоровий бісер, укладений в орнаментальні мотиви (основний мотив — дві квітки з листочками). Традиційне використання чорного бісеру для тла та білі квіти з червоною серединкою і жовтим листям творять гармонійну контрастну пару. Прикраса виглядає скромно й вишукано. Бідніші дівчата носили скляні дуті пацьорки (у піст або жалобу — темно-сині) та імітацію коралів з причепленими до них срібними монетами й медальками, оскільки справжні коралі були надто коштовні. Також багато жінок мали хрестики на стрічці чи ланцюжку.

Найпоширеніше взуття — чоботи. Старші купували «угнівці» (м. Угнів), а молодші замовляли собі з юхтової шкіри з фалдованими халявами та підківками. Узимку взували волинські «валянки».

Висновки. Характеризуючи загалом комплекс сокальського народного одягу кінця XIX — початку XX ст., слід відзначити низку характерних особливостей, притаманних цьому локальному осередку. Слід констатувати, що в одяговому комплексі існував поділ на костюм міського населення, української шляхти та вбрання представників села й бідніших верств населення. Як уже було зазначено, саме в традиційному вбранні селянства найбільшою мірою зберігалася його етнічна складова, традиційний крій, способи декорування, колористичні традиції. Окрім того, через загострення міжнаціональних конфліктів зросла роль народного одягу як способу самоідентифікації.

Через вкрай скрутне матеріальне становище селянства, на Сокальщині дуже довго зберігалось натуральне виробництво. Тому населення, що використовувало домоткане полотно, натуральні барвники, повторювало усталені крій та орнаментику. Стабільність вишуканої кольорової, переважно ахроматичної гами була продиктована не лише традицією та тонким смаком майстрів, а й частково фінансовою неспроможністю.

Одночасно вплив польського костюму був особливо відчутним у міському середовищі, а саме серед заможних верств, що асимілювалися з метою порівнятись у своєму соціальному ста-

новищі з панівним польським класом. Проте і в селах, особливо найбільше наближених до Сокаля, простежуються запозичення форм, крою, орнаментальних мотивів, назв елементів одягу.

На етнічних українських землях Холмщини, що сьогодні належать до території Польщі, помітна очевидна генетична спорідненість грубешівсько-томашівського одягового комплексу з народним вбранням Сокальщини.

Перспективи дослідження. Пропоновану статтю слід розглядати як окреме положення комплексного дослідження декоративно-ужиткового мистецтва Сокальщини другої половини XIX — першої половини XX ст. у контексті загальної картини розвитку мистецтва західних областей України.

1. Селівачов М.Р. Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія) / М.Р. Селівачов. — К. : Редакція вісника «АНТ» 2005. — 399 с.
2. Головацький Я. О народной одежде и убранстве русинов или русских в Галичине и Северо-восточной Венгрии / Я. Головацький. — СПб : тип. В. Киршбаума, 1877. — 85 с., 5 л. іл.
3. Холмщина і Підляшшя : історико-етнографічне дослідження / [відп. ред. Валентина Борисенко]. — К. : Родовід, 1997. — 384 с., іл.
4. Чехович С.В. Народне мистецтво Сокальщини / Софія Чехович // Надбужанщина. Історико-мемуарний збірник. — Львів-Торонто : [б. в.], 2004. — С. 64-72.
5. Площанський В. Культура і побут села Добрячин / Венедикт Площанський // Слово. — 1864. — №72. — С. 7-8.

ANNOTATION

Khrystyna Prymak. Deals with artistic features of folk clothes of Sokal region II floor. XIX – beg. XX century. Shown, what are the artistic features of traditional costumes of the local center, what, in fact, they were due; described types of apparel forms specific to Sokal, highlights the principles of shaping, ornament, color, and attempts to assess the degree of influence on the formation clothes ensemble sokalchan difficult political and economic situation and culture of neighboring nations (including Poles), compactly living of Ukrainian population on its territory. The reasons for the differences in customs wearing a coat in urban and rural environments.

Keywords: decorative arts, clothing of Sokalshchyna, cut, decor, ornament, tradition.

АННОТАЦИЯ

Хрыстына Прыймак. Комплекс народной одежды Сокальщины второй половины XIX – начала XX в. в зоне пограничья в контексте социально-экономических и общественно-политических факторов.

Освещены художественные особенности народного комплекса одежды Сокальщины второй половины XIX – начала XX в. Выяснено, в чем заключаются художественные особенности традиционного наряда этого локального очага, чем они обусловлены; описаны типы одежных форм, характерных для Сокаля, освещены принципы их формообразования, орнамента, колористики, а также предпринята попытка дать оценку степени влияния на формирование ансамбля одежды сокальчан сложной политической и экономической ситуации, а также культуры соседних народов (в частности поляков), которые компактно проживали с украинским населением на его территории. Выяснены причины различий в обычаях ношения одежды в городской и сельской среде.

Ключевые слова: декоративное искусство, одежда Сокальщины, крой, декор, орнамент, традиции.